

O‘ZBEK AKADEMIK DISKURSIDA MUALLIF POZITSIYASINING LINGVOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Raxmonova Gulmira Baxrom qizi
Urganch RANCH texnologiya universiteti

Annotatsiya (o‘zbek tilida)

Mazkur maqolada o‘zbek akademik diskursida muallif pozitsiyasining lingvopragmatik xususiyatlari tahlil qilinadi. Akademik matnlarda muallifning ilmiy qarashlari, munosabati va baholash pozitsiyasi turli lingvistik vositalar orqali namoyon bo‘lishi o‘rganiladi. Tadqiqotda shaxs olmoshlari, modal birliklar, baholovchi vositalar hamda metadiskurs elementlarining muallif pozitsiyasini ifodalashdagi funksional imkoniyatlari tahlil qilinadi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, muallif pozitsiyasi akademik diskursning muhim pragmatik komponenti bo‘lib, ilmiy muloqotning samaradorligini ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Kalit so‘zlar: akademik diskurs, muallif pozitsiyasi, lingvopragmatika, metadiskurs, muallif ovozi, baholovchi vositalar, ilmiy uslub.

Abstract (ingliz tilida)

This article analyzes the linguopragmatic features of authorial stance in Uzbek academic discourse. The study examines how authors’ scientific views, attitudes, and evaluative positions are manifested through various linguistic means in academic texts. Particular attention is paid to the functional role of personal pronouns, modal expressions, evaluative devices, and metadiscourse elements in expressing authorial stance. The findings indicate that authorial stance constitutes an important pragmatic component of academic discourse and plays a significant role in ensuring the effectiveness of scholarly communication.

Keywords: academic discourse, authorial stance, linguopragmatics, metadiscourse, authorial voice, evaluative devices, academic style.

Аннотация (rus tilida)

В данной статье анализируются лингвопрагматические особенности выражения авторской позиции в узбекском академическом дискурсе. Исследуется, каким образом научные взгляды, отношение и оценочная позиция автора реализуются посредством различных языковых средств в академических текстах. Особое внимание уделяется функциональным возможностям личных местоимений, модальных единиц, оценочных средств и элементов метадискурса в выражении авторской позиции. Результаты исследования показывают, что авторская позиция является важным прагматическим компонентом академического дискурса и играет значительную роль в обеспечении эффективности научной коммуникации.

Ключевые слова: академический дискурс, авторская позиция, лингвопрагматика, метадискурс, авторский голос, оценочные средства, научный стиль.

Kirish

XXI asr tilshunosligida diskurs tahlili va akademik kommunikatsiya masalalari dolzarb tadqiqot yo‘nalishlaridan biri sifatida shakllandi. Akademik diskurs ilmiy bilimlarni yaratish, uzatish va baholash jarayonida yuzaga keladigan murakkab kommunikativ faoliyatni ifodalaydi. Ilmiy matn uzoq vaqt davomida obyektiv va shaxssiz nutq shakli sifatida talqin qilingan bo‘lsa-da, zamonaviy tadqiqotlar har qanday ilmiy matnda muallifning ma‘lum darajadagi ishtiroki mavjudligini ko‘rsatmoqda.

Akademik matn muallifi nafaqat ilmiy axborotni taqdim etadi, balki o‘z qarashlarini asoslaydi, natijalarni baholaydi, o‘quvchini ishontirishga harakat qiladi va ilmiy hamjamiyat bilan muloqotga kirishadi. Shu sababli akademik diskursda muallif pozitsiyasining ifodalanishi lingvopragmatik tadqiqotlarning muhim obyektlaridan biri hisoblanadi.

Jahon tilshunosligida muallif pozitsiyasi masalasi K. Hyland, J. Swales, D. Biber, K. Fløttum, J. Martin kabi olimlar tomonidan keng o‘rganilgan. Ularning tadqiqotlarida akademik matnda muallifning o‘z fikriga munosabati, ishonch darajasi va o‘quvchi bilan o‘zaro aloqasi metadiskurs nazariyasi doirasida tahlil qilingan. O‘zbek tilshunosligida esa akademik diskurs, ilmiy uslub va pragmatik tahlil masalalari bo‘yicha muayyan tadqiqotlar mavjud bo‘lsa-da, muallif pozitsiyasining lingvopragmatik xususiyatlari hali yetarli darajada o‘rganilmagan.

Mazkur tadqiqotning maqsadi o‘zbek akademik diskursida muallif pozitsiyasini ifodalovchi lingvistik vositalarni aniqlash va ularning pragmatik funksiyalarini tavsiflashdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda tavsifiy, diskursiv, pragmatik hamda kontekstual tahlil metodlaridan foydalanildi. Tahlil materiallari sifatida o‘zbek tilida chop etilgan ilmiy maqolalar, monografiyalar va ilmiy anjuman materiallari tanlab olindi.

Tadqiqot davomida muallif pozitsiyasini ifodalovchi quyidagi vositalar ajratib olindi:

- shaxs olmoshlari;
- modal birliklar;
- baholovchi leksik birliklar;
- metadiskurs vositalari;
- qat‘iylashtirish va ehtiyotkorlik strategiyalari.

Muallif pozitsiyasining shaxs olmoshlari orqali ifodalanishi

Akademik diskursda muallif o'zining ilmiy faoliyatdagi ishtirokini ko'rsatish uchun ko'pincha birinchi shaxs ko'plik shaklidan foydalanadi.

Masalan: *"Mazkur tadqiqotda biz akademik matnlarning pragmatik xususiyatlarini tahlil qildik."*

"Bizning fikrimizcha, ushbu hodisani faqat sintaktik jihatdan izohlash yetarli emas."

Bunday birliklar muallifning matndagi mavjudligini ko'rsatadi va ilmiy pozitsiyasini ochiq ifodalaydi.

Modal birliklar va muallif pozitsiyasi

Akademik diskursning muhim xususiyatlaridan biri ehtiyotkorlik bilan xulosa chiqarishdir. Shu sababli mualliflar ko'pincha fikrning mutlaq emasligini ko'rsatadigan modal vositalardan foydalanadilar.

Masalan:

"Mazkur natijalar talabalarning akademik motivatsiyasi bilan bog'liq bo'lishi mumkin."

"Ushbu holat til taraqqiyotining yangi bosqichini aks ettirayotgan bo'lishi ehtimoldan xoli emas."

Bu birliklar ilmiy ehtiyotkorlik strategiyasini yuzaga chiqaradi va muallifning kategorik hukmdan qochishini ta'minlaydi.

Baholovchi vositalarning pragmatik funksiyasi

Muallif pozitsiyasi ko'pincha baholash mazmuniga ega bo'ladi. Baholovchi birliklar muallifning tadqiqot natijalari yoki ilmiy hodisalarga nisbatan munosabatini ifodalaydi.

Masalan:

"Mazkur yondashuv muammoni hal qilishning samarali usullaridan biri hisoblanadi."

"Tadqiqot natijalari ilmiy va amaliy jihatdan muhim ahamiyatga ega."

"muhim", "dolzarb", "samarali", "zarur", "ahamiyatli" kabi birliklar muallifning baholovchi pozitsiyasini ifodalovchi asosiy vositalar sanaladi.

Metadiskurs elementlari va ilmiy muloqot

Metadiskurs vositalari muallif va o'quvchi o'rtasidagi kommunikativ aloqani tashkil etadi. Ular matnning mantiqiy izchilligini ta'minlash bilan birga muallifning munosabatini ham ifodalaydi.

Masalan:

"Ta'kidlash joizki, olingan natijalar avvalgi tadqiqotlar xulosalari bilan mos keladi."

"Shunday qilib, tahlillar ilgari surilgan gipotezaning asosli ekanligini ko'rsatadi."

Bunday birliklar muallifning o‘z fikriga bo‘lgan ishonchini kuchaytiradi va o‘quvchini ma’lum xulosaga yo‘naltiradi.

Xulosa

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, o‘zbek akademik diskursida muallif pozitsiyasi turli lingvistik vositalar orqali ifodalanadi. Shaxs olmoshlari muallifning matndagi ishtirokini ko‘rsatsa, modal birliklar ilmiy ehtiyotkorlikni ta’minlaydi. Baholovchi vositalar va metadiskurs elementlari esa muallifning ilmiy qarashlari hamda munosabatini ifodalashga xizmat qiladi. Ushbu vositalarning uyg‘un qo‘llanilishi akademik matnning ishon tiruvchanligi va kommunikativ samaradorligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hyland K. Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing. – London: Continuum, 2005.
2. Hyland K. Academic Discourse. – London: Continuum, 2009.
3. Swales J. Genre Analysis. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
4. Biber D. Variation Across Speech and Writing. – Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
5. Martin J.R., White P.R.R. The Language of Evaluation. – London: Palgrave Macmillan, 2005.
6. Fløttum K. Academic Voices. – Amsterdam: John Benjamins, 2006.
7. Nurmonov A. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Akademnashr, 2012.
8. Mahmudov N. Til. – Toshkent: Tafakkur, 2018.
9. Safarov Sh. Pragmalingvistika. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2008.
10. Hakimov M. O‘zbek pragmalingvistikasi masalalari. – Toshkent, 2011.